

ПАРИЖКИТЕ БУКИНИСТИ И СОФИЙСКИЯТ ИМ АНАЛОГ

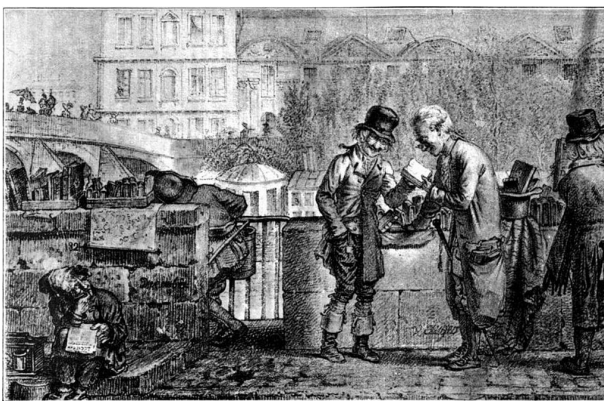
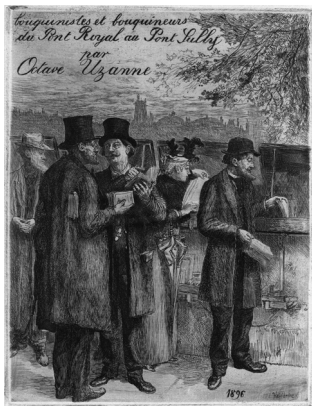
Цвета Тодорова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията разглежда историята на парижките букинисти и ролята им като вдъхновители на тази тенденция в други световни столици.

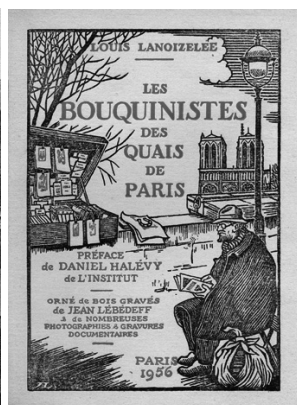
Keywords: Parisian, bibliopole, trend

Букинистите (на френски: „*Les Bouquinistes*“) са продавачи на стари и антикварни книги, развиващи своята дейност по протежението на кейовете на Сена в Париж. На десния бряг са разположени между моста „Мари“ и кея на Лувъра, а на левия – от кея „Турнел“ до кея „Волтер“. Щандовете на букинистите представляват дървени кутии, които задължително трябва да следват образца, определен от градската администрация: дължината не трябва да надвишава 2 м, ширината 0,75 м, а височината – 0,6 м от страната на Сена и 0,35 м от страната на кея. Когато щандът е отворен, височината на вдигнатия капак не трябва да превишава 2,1 м.



Букинисти от Пон Ньоф, 1896 г., и на кея Волтер, 1821 г.

Традицията на появата на букинистите води началото си още през XVI в. Постепенно, под натиска на издателите, със законов акт от 1649 г. се забранява продажбата на книги и разполагането на щандове на Пон Нюф. Властите на времето са се страхували да не допуснат търговия със забранени от цензурата книги. На първоначално преследваните амбулантни продавачи постепенно е разрешено отново да упражняват дейността си.



*Букинисти от парижките кейове, началото на XX в.,
и рекламен образ на букинист, 1956 г.*

Думата „bouquiniste“ се появява за пръв път в речника на Академии франсез през 1789 г. През 1859 г. градът отдава на концесия места по протежението на кейовете на Сена. Всеки букинист има право на 10 метра от парапета. Букинистите отварят и затварят с изгрева и залеза на слънцето. От 1930 г. размерите на кутиите са фиксирани.



Днес по кейовете на Сена са разположени 900 кутии, собственост на 240 букинисти. На тях са изложени близо 300 000 антикварни книги, списания, пощенски марки и колекционерски карти.

Парижките букинисти са вдъхновили други световни столици: букинисти се намират и в Отава, Пекин и Токио¹⁾.

В София букинистичните прояви се свързват най-вече с емблематичния градски площад „Славейков“, който носи името на големия български писател, журналист, възрожденски и политически деец след Освобождението от османска власт Петко Рачов Славейков (1827 – 1895).

Преди Освобождението от османско владичество около площада се е простирала „Кафене-баши махала“. На мястото е имало голямо кафене, дало името на махалата и разрушено след 1878 г., както и красив водоскок, извиращ от мраморни глави на птици. „Кафене баши“ или „Голямото кафене“ е било средище за срещи, обмен на новини, за делови и търговски разговори. Разположено е било в приземен и горен етаж с живописен еркер, боядисан в небесносиньо. На този фон се откроявали белосаните дървени колони. Най-ранното известие за пътя покрай кафенето е от далечната 1555 г. и е свързано с мъченичеството на Никола Янински – софийски занаятчия и патриот, отказал да промени вярата си. Според народното предание на 17 май – деня на почит към подвига на героичния българин, се забелязвала кръв по пътя към неговата голгота. Споменаването на кафенето още в средата на XVI в. дава основание да се смята, че пространството е имало по-обособен характер и „Кафене баши“ е било голямото и истинското кафене на града. Възникването му не е случайно, защото покрай него е минавала „Старата улица“ или „Самоковската улица“, трасираща пътя към Самоков, откъдето са пристигали майстори, търговци, железари, дърворезбари и зографи, а пътят е водел и към особено тачения от софиянци Драгалевски манастир „Св. Богородица Витошка“.

През XVII в. площад „Кафене баши“ е бил важен кръстопът на града. В обсега на неговото пространство се намират четири важни обекта: кафенето – сборно място на турските първенци, кварталната Едрилез джамия, Синият конак и конакът на мястото на сградата на Учителската каса. Около кафенето обикаляли чибукчиите – майсторите на чибуци, изработвани от кост, дърво, глина и кехлибар, неизменен атрибут на посетителите в кафенето. В близост се навъртали и търговците на тютюн, какъвто е бил прочутият Махмуд Беше от 1709 г. Дори при най-обикновени изкопи на територията на площада са откривани лули и фрагменти от лули. В Музея за история на София се съхранява колекция от над 500 подобни експоната. Повечето лули са украсени, а някои носят и шамповано името на майстора чибукчия. Отделни екземпляри представляват истински произведения на изкуството – с изображения на птици, нарциси или геометрични фигури. Най-старият запомнен съдържател на „Кафене баши“ е българинът Лазар кафеджи, вписан в първия тефтер на софийския бакалски еснаф през 1812 г.

Другите кафенета на площада са назовавани според съответна тяхна особеност, като например кафенето „9-те дирека“ – белосана сграда, покрита с турски керемиди и подпряна на девет дървени колони, намираща се близо до площада по западното продължение на бъдещата ул. „Раковски“. Около Освобождението кафенето изгаря до основи.

Историята на „Кафене баши махала“ е съществена част от историята на града. В пространството на махалата са спирали Ами Буге, Феликс Каниц, посланици на път за Цариград и чужди пътешественици.

На един от ъглите на площада е била къщата на семейство Славейкови, която Петко Славейков купува, когато се премества да живее в София през 1879 г. Вече след Освобождението през 1881 г. Константин Иречек пише в своя „Български дневник“: „Върнах се вкъщи и с фойтон тръгнах по визити. Ето ти го в бакалина при „Кафене баши“ (самото кафене) старият Славейков с шаечно пардесю и черна шапка, купуваше зелен чесън с бели главички и го пъхаше в десния джоб“ (Г. Тахов. Кафене баши, това старо средище. В: От Средец до София. С. 1987, 14 – 18).



Пл. „Славейков“, 20-те години и днес



Паметникът на баща и син Славейкови и книжните сергии

Съвременния си облик площадът придобива от началото на XX в. Сред сградите, които го заобикалят, се открояват Градската библиотека, строена през 1926 г. за Министерство на обществените сгради, пътищата и благоустройството (арх. Виктория Ангелова), бившата Учителска каса с кино „Култура“ (1930), Алианс Франсез (1934, арх. Ст. Белковски), Съюзът на популярните банки с хотел „Кооп“ (по-късно хотел „Севастопол“ – един от модерните софийски хотели от 20-те години на XX в.). Архитектурата от двадесетте и тридесетте години на XX в., в която се съчетава смесица от модерн, неокласицизъм и необарок, придава характерна атмосфера на площадното пространство, превърнало се в символ на „старата София“ и неин културен център.

„Едно от най-оживените и интересни ъгълчета на София преди Втората световна война, както е и днес, беше площад „Славейков“. Междувременно през тридесетте години по четирите му страни вече бяха построени всички онези големи, масивни здания, които се виждат и сега. И за щастие по времето на бомбардировките над София през 1944 г. изгоря само неговата част откъм улица „Раковски“. Там, където по онова време се намираше и известната софийска Италианска кралска гимназия, в която учех и аз. Именно поради тази най-банална причина пет щастливи години от моята ранна младост някак здраво се вързаха с площад „Славейков“. Защото на практика той играеше ролята на двор на нашето училище, какъвто то нямаше. И заради това ние прекарвахме голямото си междучасие главно на него...“, разказва Драган Тенев в спомените си „Тристахилядна София и аз между двете световни войни“.

„...Така през отминалите дни на далечната 1935 г. аз прекарах около десетина минути в компанията на онзи най-силен тогава в света мъж (става дума за легендарния Дан Колов, с когото младежът Др. Тенев се запознава в тогавашната Американска сладкарница под хотел „Севастопол“, б. м.) и ние си поприказвахме за моето училище, за неговите схватки в Париж и Америка, за София и за още някои дреболийки. Никога няма да забравя простотата в отношението му с хората и човешината на този прочут човек. Междувременно те се оказаха характерни и за всичките останали истински големи хора, които срещнах много години по-късно в живота си.

Но освен с Дан Колов, Белия лъв и старите липи площад „Славейков“ е свързан за мене и със спомените ми за младостта на прочутата ни естрадна певица Леа Иванова.

Аз я видях на площада за пръв път в живота си някъде към 1936 или 1937 година. В онези дни тя не беше станала още звезда, а бе просто едно малко хлапе, което – кой знае защо – почна да се върти около нашите „италиански“ компании, когато през голямото междучасие излапвахме закуските си, разхождайки се по „Славейков“.

Скоро научихме, че новата ни приятелка е избягала от къщи и на своя глава е дошла в София от Дупница. Че е решила да превземе столицата като джазо-

ва певица и изобщо, че има грандиозни намерения за бъдещето. Разбира се, всичко това за „бляскавото ѝ бъдеще“ ни изглеждаше тогава малко на шега, но тъй като по онова време и самите ние гледахме доста шеговито на живота, проектите на хубавичкото дупничанче не ни смайваха...“, продължава разказа си за емблематичния пл. „Славейков“ от средата на 30-те години Др. Тенев (Др. Тенев. Тристахилядна София и аз между двете световни войни. С., 1997, 240 – 244).

След 1944 г. площад „Славейков“ запазва характера си на оживен обществен, търговски и културен център. Постепенно е ограничено автомобилното движение и площадът се превръща в пешеходно пространство. Появяват се три кина и три големи книжарници, които след промените през 1989 г. под натиска на новата пазарна конюнктура се трансформират в ресторанти и магазини. След 90-те години на XX в. площадът се превръща в своеобразен книжен базар на открито.

Преустройството на площад „Славейков“ от 1998 г. запазва значението на района като културен и книжовен център на столицата. На площада е издигнат шадраван – романтична препратка към шадравана, разхлаждал някога Градската градина, а през 2000 г. на северния му край се появява оригиналният паметник във вид на пейка с фигурите на баща и син Славейкови, приседнали сред шумното множество на книжното средище (арх. Станислав Константинов, скулптор Георги Чапкънов) (И. Бърнев, Л. Юруков. Непознатата София. С., 2005, 234 – 247).

БЕЛЕЖКИ

1. <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82>; http://fr.wikipedia.org/wiki/Bouquinistes_de_Paris

PARIS BIBLIPOLES AND THEIR ANALOGUE IN SOFIA

Abstract. The article discusses the history of Parisian bibliopoles and their role as inspirers of this trend in other world capitals.

✉ **Dr. Tzveta Todorova, Assoc. Prof.**
Department of Ethnology
Faculty of History
University of Sofia
Sofia, Bulgaria